

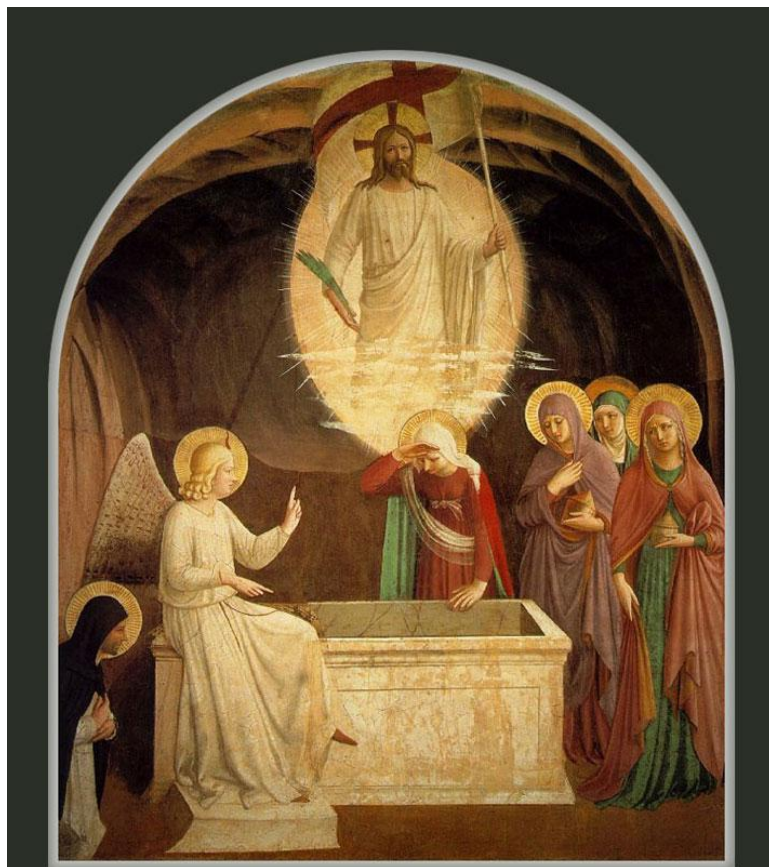
Zondag 28 september 2014

14.00-16.00 uur op Rolduc

Liederen van Bernard Pothast

Eerste opvoering van liederen uit oratorium

Grab und Auferstehung

Véronique Meuffels, sopraan

Leon Dijkstra, pianist

Annemie Vallino-Ravetta, mezzosopraan

John Franck, pianist

Chris Manusama, tenor

Dr. Hans van Dijk, musicoloog

Raoul Reimersdal, bariton

*Math Dickler, ontdekker
manuscript*

Annemie Vallino-Ravetta

Leon Dijkstra

Raoul Reimersdal

John Francé

Véronique Meuffels

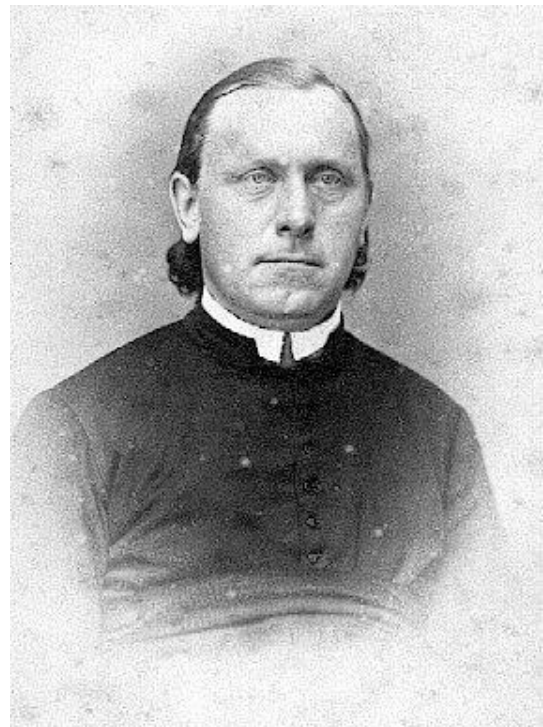
Chris Manusama

Samensteller boekje: Math Dicker

Inleiding.

In september 2013 is bij een antiquariaat in Utrecht een muziekmanuscript verworven van de hand van Bernard Antoine Pothast (1824-1904). Het manuscript bevat een vijftiwintigtal romantische liederen uit de periode 1844 – 1877. Een groot gedeelte van het werk is onbekend, geen enkel lied is ooit in druk uitgegeven. Zeer bijzonder is dat er twee liederen in voorkomen uit het meest omvangrijke werk van Pothast: het oratorium *Grab und Auferstehung* met tekst van Pothast zelf en uit te voeren door orkest of piano. Dit werk is verloren gegaan. Pothast begint dit werk in 1873 en voltooit het met Pasen 1874. In zijn muzikale biografie noteert hij dat hij er aan twijfelt of dit werk ooit uitgevoerd zal worden, het werk is 551 pagina's groot.

Bernard Pothast¹ is een componist die van 1843 tot 1898 het muzikale leven bepaalde op Rolduc. Hij onderhield met veel leerlingen tijdens en na hun studie persoonlijke contacten. Er is echter één leerling met wie hij een heel bijzondere band had: Henri Hellebrekers, geboren op 3 augustus 1861 te Rotterdam. Henri was 12 jaar toen hij in 1873 naar Rolduc kwam en 16 jaar toen hij er wegging. Henri was zeer vroom en zong met een zeer mooie sopraanstem in het koor van Pothast. Pothast zag in deze jongen een toekomstig priester. Toen hij echter in juli 1878 na afronding van zijn studies definitief van Rolduc vertrok, verloor Pothast een leerling aan wie hij zeer gehecht was.

In de grote vakantie van hetzelfde jaar selecteerde Pothast uit zijn oeuvre een vijftiwintigtal liederen voorzien van een pianobegeleiding en liet deze mooi inbinden in een rode kaft en van goudopdruk voorzien. Deze bundel liederen droeg hij op aan Henri ter herinnering aan hun innige vriendschap en hij gaf hem deze bundel cadeau tijdens een bezoek aan zijn ouders in Rotterdam. Welnu het is precies dit manuscript dat bij een antiquariaat in Utrecht is teruggevonden. Het belang van het manuscript is enerzijds dat het grotendeels onbekend werk bevat; anderzijds is het bijzonder omdat we hier te maken hebben met een eigen keuze van liederen uit zijn werk uit de periode 1844 tot en met 1877.

¹ Een levensschets van Pothast schreef dr. Lou Spronck in: *Sittardse cultuurdragers*, 126-147. Een portret van Pothast als componist schreef dr. Hans van Dijk in *Panorama van drie eeuwen muziek in Limburg* (Maaslandse monografieën 50), 80-93. Het hierin opgenomen pleidooi voor het weer laten klinken van de ballade 'Die Mutter', is de aanleiding om dit lied nu in het programma op te nemen.

Programma

- 1 **Guter Mond, du gehst so stille** --Veronique en Leon--
- 2 **Belsazer** --Annemie en Leon--

Dr. Hans van Dijk : “**Bernard Antoine Pothast,
zijn leven en zijn werk, geplaatst in het kader van zijn tijd**”.

- 3 **Benedictus** --Chris en John--
- 4 **Ode aan Rolduc** --Raoul en John--
- 5 **L’Expiation** --Veronique en Leon--
- 6 **Le fils du Solidaire** --Annemie en Leon--
- 7 **Die Jahreszeiten** --Chris en John--
- 8 **Athalie** --Chris en John--
- 9 **Athalie** --Annemie en Leon--
- 10 **Grab und Auferstehung , Magdalena** --Veronique en Leon--
- 11 **Grab und Auferstehung , der Engel** --Annemie en Leon--

Pauze in de Foyer (30 minuten)

Na de pauze een toegift bestaande uit liederen naar keuze van de zangers.

Van Bernard Pothast wordt de ballade - **Die Mutter** – gezongen. Vervolgens “Ständchen” en “Auf dem Flusse” van Franz Schubert [1797-1828]; “Widmung” van Robert Schumann [1810-1856] ; het duet “O wie selig ist das Kind” van Felix Mendelssohn Bartholdy [1809-1847]; we eindigen zoals we begonnen met een lied over de maan: “Der Mond kommt still gegangen” van Clara Schumann [1819-1896].

Pothast heeft te Aken in 1861 een pianoconcert van Clara Schumann bijgewoond. In 1846 heeft hij te Aken “Die Schöpfung” van Haydn onder dirigentschap van Felix Mendelssohn bijgewoond; Jenny Lind, de Zweedse nachtegaal, zong toen en zij was voor Pothast, als ze zong, de mooiste vrouw van de wereld.

1 Guter Mond, du gehst so stille 1844.

Het eerste lied uit het manuscript is getiteld *Romanze* en is gecomponeerd in 1844. De tekst van het lied is het eerste vers van een Duits volkslied van omstreeks 1800. Het is zeker geen toeval dat Pothast precies dit lied als eerste in het manuscript opneemt.

Hij voltooit het manuscript in de grote vakantie van 1878. Henri is na het beëindigen van zijn studies van Rolduc vertrokken op 29 juli 1878. Pothast noteert in zijn dagboek:

*De leerling van de eerste klas, **Henri Hellebrekers**, van Rotterdam vertrekt 29 juli 1878 van Rolduc, vijf minuten voor negen uur 's morgens; de vorige dag heeft hij nog uit mijn handen de communie ontvangen. Dichtbij het huis Ritzen heb ik van hem afscheid genomen. Wat een onherstelbaar vertrek voor mij! Na het diner heeft Menten me gezegd: "Nooit zal een soortgelijk kind tot ons komen". Ik: "Nooit hebben we zijn gelijke gezien". Gerard Slits: "Dat is zeker waar". Bij de lievelingsschotel van de avond (die me enige verstrooiing bracht) hebben de provisor en ik alleen over Henri gesproken. De provisor die zijn biechtvader is: "Zo'n kind ontmoeten we slechts zelden". Mr. Corten: "Zo'n kind moet priester worden".*

De tekst²:

Guter Mond, du gehst so stille
Durch die Abendwolken hin,
bist so ruhig, und ich fühle
dass ich ohne Ruhe bin.
Traurig folgen meine Blicke
Deiner stillen, heitern Bahn;
O! wie hart ist das Geschicke,
dass ich dir nicht folgen kann!

² De afbeelding en de volledige tekst en van het gedicht is te vinden op 'Goethezeitportal' met URL <http://www.goethezeitportal.de/index.php?id=6442>)

2 Belsazer 1876.

Van 28 januari tot 20 februari in het jaar 1876 schrijft Pothast de muziek voor het toneelspel Belsazer dat geschreven is door Christian Graf zu Stolberg³. Het betreft 264 pagina's: De Joden verblijven in de zesde eeuw voor Christus in de Babylonische ballingschap en het geselecteerde lied is een verheerlijking van Jeruzalem (Jungfrau von Zion). De scène van het toneelspel speelt zich af voor en in Babylon. De Perzische koning Cyrus is naar Babylon op weg om de stad in te nemen.

Koning Belsazer van Babylon geeft een groot feest voor zijn edelen en hun vrouwen. Tijdens de maaltijd gebruiken zij op bevel van Belsazer de bekers die zijn vader Nebukadnezar uit de tempel van Jeruzalem heeft geroofd. Plotseling verschijnt er een hand die een tekst in een onbekend schrift op de muur schrijft. Het blijkt een waarschuwing van God vanwege Belsazers heiligschennis. Diezelfde nacht vallen de Perzen Babylon aan en wordt Belsazer vermoord. De Joden kunnen in 538 voor Christus terug naar het land van hun voorouders.

De tekst:

O, da blüht wie die Ros im Thale, die Jungfrau von Zion!

Ihrer Unschuld Gewand blendet im Lilienglanz;

Myrtenkränze schmücken ihr Haar, und ein heiliger Gürtel,

rein von Golde gewebt, faltet ihr sittsam den Schooss.

3 Benedictus 1845.

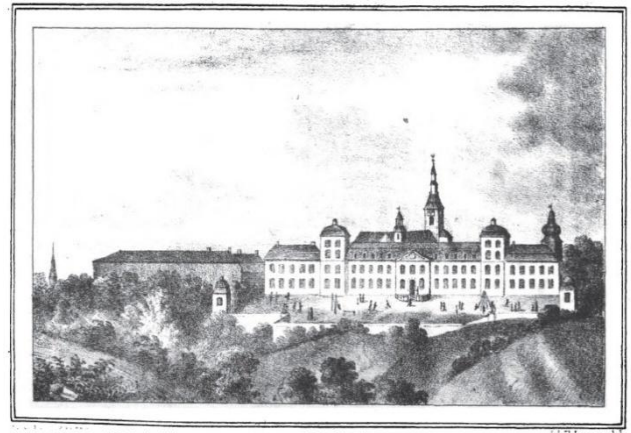
Benedictus qui venit in nomine Domini,

Hosanna in excelsis!

³ Hij leefde van 15 oktober 1748 tot 18 januari 1821. Het drama Belsazer werd in 1788 geschreven.

4 Ode aan Rolduc 1868.

Bij de prijsuitreiking van 18 augustus 1868 werd gevierd dat het *Rolduc Hollandais* 25 jaar bestond. De bisschoppen Joannes Augustinus Paredis (Roermond), Johannes Theodor Laurent (ambteloois te Aken) en Nicolas Adames (Luxemburg) waren daarbij aanwezig. De tafels voor het diner waren in de gangen opgesteld. De eetzaal van destijds, de huidige nieuwe brasserie, was te klein. Bisschop Adames complimenteerde Pothast na de uitvoering.

Pothast selecteert een klein gedeelte uit het lied. De tekst van het lied is geïnspireerd door psalm 126 (127) en geschreven door professor Hubert Voragen⁴ en bestaat uit de volgende delen: Lof voor het huis en gebed, lof voor de arbeid, geluk toegewenst aan de ouders, de kinderen en de leraren.

De tekst:

Legst du zum Bau den ersten Stein,	Gegrüsst, Rolduc,	Störte frevle Hand das Glück,
Schliess Gottvertrauen mit ihm ein.	Du trautes Haus,	das unter Deinem Dach stets wohnte?
Denn sieh! An Gottes Segen	So herrlich droben Gott gebaut!	Versiegt des Wissensquell,
Ist alles ja gelegen.	Du Friedensstätte, Segensborn	und wankt der Tugendfels, der fest hier thronte?
	der Jünglingschaar, so dir vertrauet.	

⁴ Geboren 6-7-1824 te Heerlen, sinds 1872 pastoor te Vaals en aldaar gestorven op 6-5-1909; Was leraar op Rolduc in de periode 1851-1872. Hij was de eerste universitair gevormde priesterleraar die zijn intrede deed op Rolduc.

5 L'Expiation⁵ 1867.

Dit is de titel van een toneelspel geschreven door abbé Lebardin. Een zekere Flavius heeft twaalf jaar geleden ervoor gezorgd dat de graaf en gravin van Lusigny vermoord werden en beroofd van hun kasteel en grondgebied. Flavius woont op het kasteel en heeft zich ontpopt tot een tiran. Lorédan was een vriend van Flavius en door deze werd hij er destijds toe aangezet de graaf en te doden. De graaf en gravin hadden ook een vijfjarig zoontje van wie steeds gezegd is dat ook hij gedood werd. Na twaalf jaar keert Lorédan terug van een pelgrimage naar het Heilig Land om het kwaad dat hij destijds veroorzaakte, uit te boeten. Het blijkt dat het zoontje niet omgebracht werd maar steeds gevangen is gehouden in de kerkers van het kasteel. De geest van de vermoorde gravin verschijnt regelmatig als fantoom op het toneel en met behulp van haar slaagt Lorédan er in de jonge graaf uit de kerker te bevrijden en de tiran te verdrijven. Door deze bevrijding heeft Lorédan naar zeggen van het fantoom het onrecht jegens de graaf teniet gedaan. In het gekozen lied gaat het over deze gewetenswroeging: Lorédan mist zijn eigen moeder die dergelijke lasten vroeger makkelijk wegnam maar nu kan dat niet meer.

Viens, ma mère, quand je sommeille, à mon chevet t'asseoir;	<i>Moeder, kom als ik slaap aan het hoofdeinde van mijn bed zitten;</i>
ah! de grâce, à mon oreille, viens murmurer le soir:	<i>kom in mijn oren fluisteren vanavond;</i>
espoir, espoir, viens murmurer: espoir, espoir !	<i>ik hoop zo dat ze komt fluisteren !</i>
Hélas! Depuis longtemps la souffrance m'opresse;	<i>helaas! Sinds lange tijd word ik door een lijden gekweld;</i>
de mon coeur affligé débordent les sanglots;	<i>uit mijn bedroefd hart stromen de tranen;</i>
et jamais une voix, pour calmer ma détresse,	<i>en nooit meer is er een stem die mij verlost uit mijn ellende,</i>
jamais un doux regard pour soulager mes maux.	<i>nooit meer is er een innemende blik om het kwaad dat ik veroorzaakte, te verlichten.</i>

Het thema dat centraal staat in dit toneelstuk, is vanuit ethisch perspectief interessant: centraal staat de mens die zondigt, daarmee zijn geweten ernstig belast en uiteindelijk met zichzelf in het reine moet zien te komen; een mogelijkheid daartoe is het ontvangen van vergeving van het slachtoffer.

⁵ Boetedoening.

6 Le Fils du Solidaire 1877.

Dit toneelspel geschreven door Demarteau, is nauw verbonden met de strijd die de pauselijke zoeaven rond 1860 leverden om de Kerkelijke Staat in Italië van de ondergang te redden. De scène speelt in Italië in een grot waarin een groep aanhangers van Garibaldi onder leiding van Antonio zijn intrek heeft genomen. Er zijn de twee gangen naar buiten verlicht door lantaarns. Antonio is de vader van de twaalfjarige Paolo en de oudere Florimond. In het verleden vormde Antonio met zijn vrouw en kinderen een goed katholiek gezin. Maar om allerlei redenen heeft Antonio een hekel gekregen aan het katholieke geloof. Als zijn vrouw op sterven ligt laat hij niet toe dat men een priester voor haar haalt. Maar tijdens een korte afwezigheid van Antonio, haalt Florimond toch een priester die zijn stervende moeder de laatste sacramenten toedient. Bij terugkeer is de moeder overleden en Antonio die ziet dat zijn dode vrouw een kruisbeeld in de handen heeft, ontsteekt in woede en stuurt Florimond het huis uit. Als Paus Pius IX rond 1860 jongemannen nodig heeft om de kerkelijke staat te verdedigen kiest Antonio partij voor Garibaldi en Florimond wordt zoeaaf.

Tijdens de scène op het toneel is de grot verlaten en alleen Paolo is er aanwezig. Op enig moment komt Florimond binnen, die pas na enige tijd door Paolo herkend wordt. Florimond ziet de vreselijke toestand waarin Paolo leeft, en herinnert hem aan het goede leven bij hun moeder thuis.

Het lied dat op het directeursfeest van 25 juni 1877 door Henri Hellebrekers in de rol van Paolo, gezongen wordt is het volgende:

Une mère? Est-ce un rêve?
Oh! non; car dans mon âme,
je me souviens trop bien de cette
douce femme,
dont l' amour autrefois,
me suivait pas à pas!

*Een moeder? Is dat een droom? Oh neen;
want in mijn geest herinner ik me vaak deze
lieve vrouw; haar liefde volgde mij vroeger bij
elke stap die ik deed!*

Je me souviens trop bien de ce baiser
suprême,
qu'elle mit sur mon front à l'heure
ou, froide et blême,
elle me dut laisser arracher de ses
bras.

*Ik herinner me nog heel goed de bijzondere kus
die ze op mijn voorhoofd gaf toen ze⁶, terwijl
ze al koud en bleek was, mij uit haar armen
moest laten glijden.*

Mais, aujourd'hui, ma douleur
solitaire, en vain l'appelle et
l'invoque en pleurant; je reste seul, et
je n'ai plus de mère, pauvre petit,
pauvre petit enfant!

*Maar nu in mijn eenzaam verdriet roep en zoek
ik haar tevergeefs terwijl ik huil; ik blijf alleen
en ik heb geen moeder meer, ik blijf een arm
klein kind en alleen.*

⁶ Verwezen wordt in dit lied naar de scene rond het sterven van de moeder.

Op het einde van het toneelstuk komt alles weer goed. Tijdens een gevecht wordt Florimond dodelijk getroffen. Antonio knielt neer bij de stervende Florimond en belooft hem in zijn plaats te dienen in het leger van de paus. De moeder kijkt vanuit de hemel tevreden toe. Eind goed, al goed.

Dit lied is het laatste lied dat Pothast opneemt in het manuscript, dat geschreven is in de herfstvakantie van 1878. Die vakantie duurde van 12 augustus tot omstreeks 1 oktober. Op 12 augustus 1878 is Henri nog speciaal teruggekomen naar Rolduc om te zingen, voor de laatste keer. In het schooljaar 77-78 waren er 404 leerlingen op Rolduc. Pothast heeft het manuscript in Rotterdam aan Henri aangeboden.

7 Die Jahreszeiten 1871.

Lieblich grünen Wald und Fluren⁷, Winters Leichenkleid verschwand;
neue Blüten, neue Blumen, bringt der holde⁸ **Lenz** in's land.

Und der **Sommer** schliesst die Blüten, schliesset sie zur festen Frucht,
reift mit ernstem, heissem Strahle Schätze, die die Zukunft sucht.

Tenne⁹, Haus, Keller füllet mit des Segens Ueberfluss
dann der **Herbst**, der ernte frohe, uns, zu köstlichem Genuss.

Nun am Ziele ist das Leben, Alles schläft in stiller Ruh,
und des **Winters** weisse Hülle deckt die müde Erde zu.

Der Fröling der Jugend muss eilig verrinnen¹⁰, im Sommer, da gilt es die Frucht zu gewinnen;
dan ist für den Abend uns Segen beschieden und über dem Grabe ruht heiliger Frieden.

Het laatste gedeelte vergelijkt de seizoenen met de fasen van het leven; de jeugd gaat snel voorbij en in de kracht van ons leven moeten we oogsten zodat we op latere leeftijd het goed hebben en in vrede kunnen sterven. Pothast componeert dit lied in mei 1871.

⁷ Beemd, bouwland, veld

⁸ Lieflijk

⁹ Dorstvloer

¹⁰ Verdwijnen, vergaan

Athalia 1875.

Athalia is een tragedie van Jean Racine (1639-1699). Het vereist natuurlijk veel muzikale creativiteit om zo'n drama op muziek te zetten; maar het daadwerkelijk organiseren van een uitvoering ervan kost zeker ook veel moeite. Pothast schrijft daarover uitvoerig in zijn muzikale biografie als hij in 1875 Athalia op muziek zet en dit werk op Rolduc laat uitvoeren. Samen met een aantal Rolducse leraren en leerlingen is hij er dagelijks gedurende twee maanden mee bezig. Henri Hellebrekers, Alfons Ariëns en Jos Cuypers doen als zangers mee.

Een samenvatting:

De inhoud van het stuk is ontleend aan de bijbel. De scène speelt zich af in de tempel van Jerusalem. Athalia is koningin en staat op het punt de tempel aan te vallen omdat ze zich bedreigd voelt. Joad, een Joodse hogepriester, houdt Athalia tegen. Zij is verward geraakt door een droom. Enige jaren tevoren heeft zij zonder mededogen haar hele nageslacht uitgemoord om zich te wreken voor de dood van haar zoon. Ze is weduwe en geen afstammeling van koning David, haar overleden man wel.

Athalia ondervraagt Joas; ze herkent haar kleinzoon nog niet. Links de hogepriester Joad en rechts zijn vrouw Josabeth. Schilderij van Charles Coypel. Musée des Beaux-arts de Brest.

Alleen haar kleinzoon Joas heeft de moordpartij overleefd doordat hij gered werd door de hogepriester Joad en zijn vrouw Josabeth. Athalia heeft ook de God van haar voorouders vervangen door een afgod. In een droom is haar wrede moeder Jézabel verschenen om haar te zeggen dat ze door de God van de Joden gestraft zou worden. Daarna zag ze in de droom een lief kind, gekleed als een Joodse priester, die haar met een dolkstoot om het leven bracht. Welnu, dicht bij het altaar van de tempel heeft zij een jongetje zien bidden dat haar heel sterk deed denken aan het kind waarvan ze droomde. Ze wil hem gevangen nemen. Joas, om hem gaat het, ontsnapt en wordt uiteindelijk tot koning gekroond. Joad maakt Joas bekend aan Athalia. Zij herkent dan haar kleinzoon die via de lijn van haar man een afstammeling is van David en dus de echte koning van de Joden is. De soldaten verlaten Athalia en zij wordt buiten de tempel gedood.

Pothast componeert 'Athalie' in 1875. De eerste opvoering duurde drie uur en vond plaats tijdens het directeursfeest van 24 juni 1875. Alfons Ariëns speelde de rol van Joas. Het toneelstuk is zeker ook nog opgevoerd in 1883 en 1912.

8 Het eerste lied uit Athalia: Joas wordt geprezen.

O bienheureux mille fois	<i>Oh duizend maal gezegend</i>
L'enfant que le Seigneur aime,	<i>het kind dat de Heer liefheeft,</i>
Qui de bonne heure entend sa voix,	<i>die op het juiste ogenblik zijn stem hoorde,</i>
Et que ce Dieu daigne instruire lui-même!	<i>en dat God zo goed was hem zelf te onderwijzen!</i>
Loin du monde élevé, de tous les dons des cieux	<i>Boven de wereld verheven, is het gesierd</i>
Il est orné dès sa naissance,	<i>met alle hemelse gaven vanaf zijn geboorte</i>
Et du méchant d'abord contagieux N'altère point son innocence.	<i>en aanvankelijk aangeraakt door het kwaad bleef het onschuldig.</i>
Tel en un secret vallon, Sur le bord d'une onde pure, Croît à l'abri de l'aquilon, Un jeune lis, l'amour de la nature.	<i>Het is zoals in een verborgen vallei aan de rand van een zuiver water een jonge lelie groeit, beschut tegen de noordenwind, de liefde van de natuur.</i>

9 Het tweede lied uit Athalia : de aanwezigen in de tempel vragen of het met de komst van Joas, een afstammeling van David, gaat lukken om de God van Jacob in ere te herstellen, immers Athalia heeft een andere god in zijn plaats gesteld.

Triste reste de nos rois,
Chère et dernière fleur d'une tige si belle,

*Jammerlijk rest ons van onze koningen slechts
een dierbare en laatste mooie lelie;*

Hélas! Sous le couteau d'une mère cruelle,

*helaas bedreigd door het mes van een wrede
moeder*

Te verrons-nous tomber une seconde fois?

*Zullen we je nu een tweede maal zien
omvallen?*

Prince aimable, dis-nous si quelque
ange au berceau,

*Beminde vorst vertel ons of er een engel is die
vanaf de wieg*

Contre tes assassins prit soin de te défendre;

*ervoor zorgt dat je verdedigd wordt tegen je
moordenaars;*

Ou si, dans la nuit du tombeau,
La voix du Dieu vivant a ranimé ta cendre?

*of zal in de duisternis van de dood je as door
de levende God weer leven ingeblazen
worden?*

10 Grab und Auferstehung, Maria Magdalena, 1873-1874.

Ich will aufstehen und herumgehen in
der Stadt, in den Gassen und Straßen
suchen,

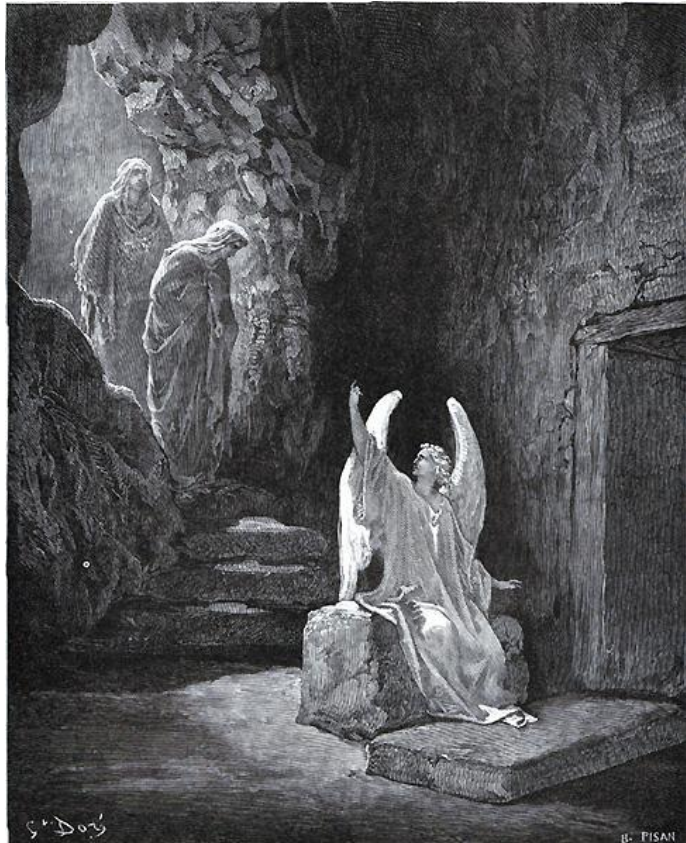
suchen den meine Seele liebet; ich
suchte ihn, aber fand ihn nicht.

Ich suchte ihn, aber fand ihn nicht.

Habt ihr ihn, den meine Seele liebet,
gesehen? Ich suchte ihn, aber fand ihn
nicht.

Ich will aufstehen und herumgehen in
der Stadt, in den Gassen in der Stadt, in
den Gassen und Straßen suchen,
suchen.

Ich suchte, aber fand nicht den meine
Seele liebet!

1873-74. „Grab und Auferstehung“ Op. 67. Nr. 15. Eine Magdalene.

All: mod:to
Piano. *p*

Soprano.
Ich will aufstehen, und her umgehen

in der Stadt, in den Gassen und Straßen zu

chen, zu chen, den meine

Magdalena, Grab und Auferstehung in het handschrift van Pothast.

11 Grab und Auferstehung, der Engel, 1873-1874.

Fürchtet euch nicht! Ihr suchet Jesum von Nazareth, den Gekreuzigten;

Er ist erstanden, er ist erstanden, er ist nicht hier;

Sehet den Ort, wo sie ihn gelegt hatten.

Gehet eilends hin, und saget seinen Jüngern, und dem Petrus, dass er auferstanden ist;

und siehe, er geht vor euch nach Galiläa hin: da selbst werdet ihr ihn sehen, wie er euch gesagt hat:

Ihr Alle werdet euch an mir ärgern; denn es steht geschrieben: Ich wil den Hirten schlagen, und die Schafe werden sich zerstreuen.

Nachdem ich aber auferstanden sein werde, will ich euch voraus gehen nach Galiläa.

40 "Grab und Auferstehung" Op. 67. Nr. 18. Die Der Engel.

Alto. Fürchtet euch nicht! Ihr sucht Jesus von Nazareth,

Piano.

reth, den Gekreuzigten; er ist erstanden,

ist erstanden, er ist nicht hier, sehet den

Ort, wo sie ihn hingelegt hatten. Geht einleids hin, und

Der Engel, Grab und Auferstehung in het handschrift van Potthast.

Henri Hellebrekers.

Henri Hellebrekers werd geboren op 3 augustus 1862 te Rotterdam. Op 6 november 1889 trouwde hij Joanna Stevens, geboren te Kralingen op 17 november 1868. Zij kregen 10 kinderen: 7 zonen en 3 dochters. Henri volgde zijn vader op in de firma *H.Hellebrekers en Zonen, distillateurs en likeurstokers aan de Delfschevaart*. Als hij zeventig jaar is trek hij zich terug uit de firma. Tijdens een reis met zijn zoon en schoonzoon overlijdt hij na een kortstondige ziekte te Lübeck op 29 oktober 1935.

Zijn eerste twee zonen Henri (geb. 15/5/1891) en Wim (geb. 28/5/1895) hebben eveneens op Rolduc hun opleiding gevolgd; Henri in de periode 1902-1908 en Wim in de periode 1907-1914.

Op 24 mei 1903 werd zoon Henri door Mgr. Drehmans gevormd en ontving hij tevens de eerste Heilige Communie. Vader Henri heeft deze dag willen gedenken door Rolduc een raam te schenken; dit raam is nog steeds rechts van het grote altaar te zien.

In het Rolducs jaarboek van 1936 is een artikel - onbekend van wiens hand- verschenen om Henri te gedenken.

Henri Hellebrekers, 26 jaar, omstreeks 1888; foto beschikbaar gesteld door kleinzoon Evert Hellebrekers.

De tekst is gedeeltelijk als volgt:

Ir. H.W.D. Hellebrekers

Onverwacht, ver van zijn vaderstad, in de oude Hanzestad Lübeck, waar hij voor ontspanning vertoefde, is de bekende Katholieke voorman Henri Hellebrekers 29 October 1935, op 73-jarige leeftijd in den Heer overleden. Hij was oud-leerling van Rolduc; daarom wijden wij gaarne enige woorden aan hem in ons jaarboek, dat zich van den beginne af in zijn sympathie mocht verheugen. Hellebrekers heeft te Rolduc gestudeerd van October 1873 tot Juli 1878; hij bekroonde hier zijn studie met een welgeslaagd eindexamen H.B.S. Hij was een begaafde, ernstige en diepgodsdienstige jongeman; daarbij beschikte hij over mooie uiterlijke talenten van voordracht en muziek en had hij een prachtige stem. Geen wonder, dat de

Rolducse heren régisseurs en speciaal de bekende toenmalige Rolducse musicus B. Pothast telkens opnieuw voor theatrale en muzikale uitvoeringen op hem beslag legden; met zijn komst begon Pothast met een nieuw jongenskoor en weldra kon Directeur Everts openlijk in de eetzaal zeggen "*que les voix d'anges étaient revenues à Rolduc.*"

Ook Rolduc heeft Henri Hellebrekers lange jaren zijn belangstelling en gehechtheid getoond. Op het Rolducse priesterkoor, in de oude abdijkerk ligt zijn geschenk, een mooi brandglasraam, daarvan getuigenis af en meermalen herhaalde hij zijn bezoek aan het *séjour de son enfance*; schrijver dezes herinnert zich nog met voldoening zijn laatste bezoek, toen allerlei jeugdherinneringen met vreugde werden opgehaald. Na het behalen van zijn eindexamen H.B.S. heeft Hellebrekers ook aan de Polytechnische hogeschool te Delft zijn studie met succes voltooid en is toen in de bekende zaak getreden van zijn vader.....

In de grote stad Rotterdam, waar de Katholieken slechts een kleine minderheid vormen, is hij onverschrokken en met blijvende toewijding steeds opgetreden voor de katholieke zaak. Er is nauwelijks een terrein van Katholieke actie, waarop hij niet vruchtbaar werkzaam is geweest: als lid en voorzitter van de Vincentius-vereniging heeft hij enorm veel gedaan voor zijn behoeftige geloofsgenoten; voedselvoorziening voor hongerigen in de zeer zware tijden, welke Rotterdam reeds jaren doormaakt, was een van de werken van liefdadigheid, aan 't welk hij zijn krachtadige steun gaf;

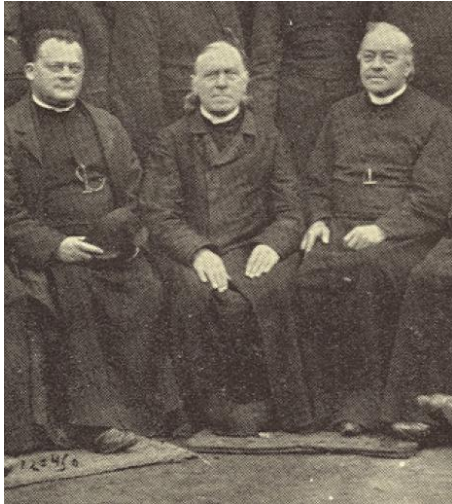
Dat Rotterdam Katholiek lager onderwijs heeft en voor enkele jaren ook Katholiek Middelbaar Onderwijs kreeg, is voor een niet gering gedeelte aan hem te danken; ook het streven van de St. Radboud Vereeniging vond in hem een warme vriend en helper.

Het mooie bij Hellebrekers is geweest, dat hij zichzelf bij al zijn werken en streven voor de goede zaak nooit gezocht heeft; hij heeft onbaatzuchtig "*payé de sa personne*" bij alles wat hij deed voor anderen en voor de katholieke kerk. De hoogste kerkelijke en burgerlijke overheden hebben zijn verdiensten erkend door hem te benoemen, resp. tot Commandeur in de Orde van Gregorius en tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau, doch ik vind het zo typerend voor deze "*miles Christi*", dat bij de vermelding van zijn titels ook die staat van "*lid van de derde orde van St. Franciscus*"; dat geeft voor een groot stuk de verklaring van zijn apostelleven: eerst zelf diep gelovig, vroom en deugdzaam zijn en dan het zaad van Christus' leer uitwerpen en doen gedijen.

Gaarne brengt Rolduc hulde aan de nagedachtenis van deze oud leerling, deze echte "Katholiek van de daad" en stelt het lichtend voorbeeld ter navolging voor aan zijn tegenwoordige leerlingen.

De kamer van Pothast, vermeld in het Rolduc's jaarboek van 1926.

In het schooljaar 1848-1849 verhuist Pothast naar No. 2 op de herengang, en betreft hij de kamer waarin hij tot zijn vertrek in 1898 zal zijn gehuisvest. Het was omtrent die tijd (1885), dat schrijver van dit artikel, die zijn studie te Rolduc begon, Pothast leerde kennen.

Corten Pothast Everts, 1891

Van al de toenmalige leraren kwam deze met zijn neerhangende, witgele lokken, gehuld als hij bijna altijd was in een overjas, en zacht als hij voortschreed in zijn vilten sloffen, mij als de oudste voor. Wij, die niet bij zijn koor waren zagen Pothast maar zelden; alleen, als er een muziekuivoering was, wanneer een meerstemmige Mis (meestal composities van den dirigent zelf) of meerstemmige liederen bij feestelijke gelegenheden gezongen werden, zagen wij hem in actie; dan ging zijn dirigeerstok zenuwachtig heen en weer en keken wij met ontzag op naar dien grijsaard.

In de grote eetzaal had hij zijn plaats achteraan bij de deur, en als hij er kwam, trad hij het laatste binnen, om er weer het eerste uit te zijn. Hij had de reputatie van voor zijn disgenoten min of meer lastig te zijn. Pothast hield bijna slaafs aan zijn levensregel, zijn gewoonten. Hij stond op en ging naar bed op vaste uren, het een zowel als het andere tamelijk laat. Hij las de H. Mis altijd aan hetzelfde altaar (van St. Nicolaas boven de grafkelder in het zuidelijk transept); aan de gemeenschappelijke dis der leraren en ook elders. . . . nam hij steeds dezelfde plaats in. Pothast maakte dagelijks na het diner een zogenaamde wandeling; hij ging bij de portier naar buiten, schreed over het voorplein om weer binnen te gaan door de deur van het zogenaamde instituut. Hij verkeerde altijd in de zelfde vriendenkring; hij rookte altijd dezelfde minderwaardige sigaren, hij dronk altijd dezelfde hoeveelheid jonge wijn. Kortom alles stond op zijn tijd; zijn plaats zijn quantum, en wanneer er storing kwam in het programma, werkte het ongunstig op zijn humeur.

Pothast vertoefde zo goed als altijd op zijn kamer, waar de kachel brandde, behalve als het echt warm was. Dan konden wij hem vaak zien zitten door de even, geopende deur, terwijl hij met een sigaar in een hoornen pijpje stekend uit zijn mond, gebogen over zijn tafel zat muziek te schrijven. Zijn kamer was er een van een echt eenvoudig, maar zonderling type, en wij verwonderen ons niet, dat wijlen Dr. Schaepman bij gelegenheid van een bezoek aan Rolduc, bij Pothast terecht komend, met een vuistslag op de tafel zei: "Dat is nog eens een kamer!". De meubels waren van de eenvoudigste soort en konden bogen op een lange diensttijd: een ronde tafel, enkele stoelen, een soort leuningstoel, de ene, zowel als de andere meestal beladen met muziek, een boekenrek, dat ook grotendeels voor de muziek diende, en waarop bruine gipsen beeldjes van grote musici, een kolomkachel, waarop Mozart, eveneens verbruind, prijkte, en dan zijn piano; aan de wanden behangselpapier van bruingrijze kleur, ten gevolge van den respectabele ouderdom en niet minder van den tabaksrook in welks geur het zich zo vele jaren verheugd had. Hier en daar een paar schilderijen, terwijl een groot gedeelte van de wanden bedekt was met vlak naast en onder elkaar, rijen van portretten van vrienden en meesters in de muziek. Dat was het heiligdom waarin deze muzenzoon tientallen van jaren werkzaam was. Pothast kon, zoals wij zagen, geen afstand doen van de enige

ontspanning zijner hoge jaren. Hij zet zijn werk voort, componeert, arrangeert, schrijft muziek en geeft uit. Hij schreef 27373 ¼ bladzijden muziek. Zijn motto was: *aut discere, aut docere aut scribere dulce habui*...leren, onderwijzen of schrijven was mijn lust.

Pothast en het beeldje van Mozart, vermeld in het Rolduc's jaarboek van 1925.

Wie herinnert zich niet die verdienstelijke musicus en componist, en z'n kamer nummer 2, waar elk voorwerp in symmetrische orde sinds onheuglijke tijden geen duimbreed van zijn oorspronkelijke plaats was afgeweken. Slaaf van regelmaat en gewoonte, van tijd en plaats, in al z'n doen en laten, tot zelfs in het niet te beschrijvене, was 'n grote schoonmaak door de zusters voor hem zowat de grootste ramp, die 'n mens in dit ondermaanse kon overkomen.

Welnu, op die kolomkachel, links bij de deur, we zien 't nog, prijkte sinds 1849 'n gipsen beeld van Mozart, door de rook van tienduizenden Van den Biggelaar sigaren gedurende 'n halve eeuw geworden tot 'n prachtexemplaar van de edele doorrookkunst: glimmend kastanje-bruin, waar geen doorgerookte meerschuurmer het bij kon halen: de trots van de eigenaar, en de bewondering van elke bezoeker!

Bij de grote vakantie schoonmaak had een der zusters aan de sokkel ontdekt, dat 't beeldje oorspronkelijk wit moest geweest zijn. Kostbare ontdekking! 't Besluit stond vast: Mhr. Pothast verrassen, en 't beeld in z'n oorspronkelijke kleur herstellen....Binnen 'n minimum van tijd hadden borstel, zeepsop en soda 't wonder volbracht, en stond Mozart, ontdaan van z'n kostbaar omhulsel, afgedroogd en wel, en krijtwit van woede over de hoon z'n meester aangedaan, weer op z'n oude plaats, de kolomkachel van nummer 2.

En toen na de grote vakantie Pothast de drempel van z'n kamer overschreed en de gruwel der verwoesting van alle symmetrie en zijn Mozart aanschouwde....Maar hier weigert m'n pen elke nadere beschrijving.

Genoeg, Pothast en zuster hebben de uitbarsting overleefd. Maar nooit heeft eerstgenoemde het vandalisme aan de "wasvrouw" kunnen vergeven, en hebben de zusters genade kunnen vinden in de ogen van de grote bewonderaar en vereerder van de maestro. . . .

Als droeve herinnering aan dit feit treurt nog altijd ergens op 'n hoekkastje in Limburg, ontdaan van z'n schitterende tooi, gepoetst, gewassen en gebleekt, eens de trots en glorie van numero 2, 't beeld van de grote toonkunstenaar Mozart. Sic transit gloria mundi!

H. Reighard.

Het voorblad bij de ballade -Die Mutter- uit 1859 zoals ontworpen door Gerard Slits (1829 – 1888), priesterleraar op Rolduc en goede vriend van Pothast;

Pothast website

Voor nadere gegevens van de bij deze uitvoering betrokken personen verwijzen we naar de bijbehorende website www.pothast.eu gemaakt door Leon Dijkstra in samenwerking met Math Dicker. Op deze website kunt u na de uitvoering o.a. het manuscript downloaden in pdf.

Tekeningen vooraan in het manuscript, ontworpen door Gerard Slits, vriend van Pothast. *Herinnering* aan de *vriendschap* van Bernard Antoine Pothast (in rood) en Henri Hellebrekers (in blauw).

Gerard Slits, op verweerde glasplaat

Jenny Lind¹¹ [1820-1887], de Zweedse nachtegaal.

Pothast schrijft over haar “*Madame Lind n’est pas belle; mais quand elle chante, c’est la plus belle femme du monde*”. Op 30 mei 1846 heeft hij te Aken “Die Schöpfung” van Haydn onder dirigentschap van Felix Mendelssohn bijgewoond; Jenny Lind zong. Pothast: “*Grand dieu! Quel jouissance pour moi, et cela la 1e fois de ma vie! Quelle révélation!*”. Op 26 mei 1863 hoort hij haar weer zingen in Düsseldorf. Pothast: “*Que je désire de faire la connaissance du rossignol de Suède; c’est naturel, mais comment pour moi, prêtre, réaliser ce rêve!*”. Op een listige manier komt hij gedurende vijf minuten met haar in gesprek. Pothast is zeer onder de indruk. Met Gerard Slits heeft hij haar nog op 20 januari 1870 horen zingen in Düsseldorf; over haar stem schrijft hij dan “*La voix de rossignol est à jamais perdue*”.

1850 in New-York

Geschilderd door Eduard Magnus, National Portrait Gallery, London

¹¹ Elizabeth Parcells speelde haar in 1978 tijdens een Jenny Lind recital te Boston; Jenny Lind zong er in 1852. Zie voor opnames <http://www.elizabethparcells.com/>

**HUIS VOOR
DE KUNSTEN
LIMBURG**

Het Huis voor de Kunsten Limburg komt u op allerlei plekken in het Limburgse kunst- en cultuurveld tegen. Het is thuis in muziek, toneel, dans, beeldende kunst, film & fotografie, literatuur, musea, streektaal, monumenten en cultuurparticipatie. In hoofdzaak is het een dienstverlenende organisatie die zich inzet voor de amateur- en professionele kunsten en het cultureel erfgoed in Limburg. Zie voor meer informatie www.hklimburg.nl

**LIMBURGCULTUUR
ONDERSTREEPT**

provincie limburg

 ABDIJ ROLDUC
hotel auberge conferentieoord
www.rolduc.com T. +31 (0)45 5466888

De Stichting Lève Rolduc, opgericht in 1978, zet zich al meer dan dertig jaar in voor het behoud van het culturele erfgoed van Rolduc. Zie voor meer informatie www.stichtingleverolduc.nl

De stichting is voor de bekostiging van haar werkzaamheden afhankelijk van giften. Wilt u de stichting financieel steunen, stort dan uw bijdrage op rekeningnummer NL04 INGB 0004 1808 42 t.n.v. Stichting Lève Rolduc.

De bovenstaande organisaties hebben het mede mogelijk gemaakt dat de uitvoering van de liederen uit het manuscript kon plaatsvinden. Wij zijn hen daarvoor erkentelijk.